

23- Mülteci öğrencilere Türkçe öğreten öğretmenlerin motivasyonlarının incelenmesi¹

Murat Sami TÜRKER²

Hüseyin GÖÇMENLER³

APA: Türker, M. S.; Göçmenler, H. (2021). Mülteci öğrencilere Türkçe öğreten öğretmenlerin motivasyonlarının incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö10), 396-406. DOI: 10.29000/rumelide.1012455.

Öz

Türkiye son yıllarda yaşanan göçlerle birlikte bir mülteci ülkesine dönüşmüştür. Önceki yıllarda göç yolları üzerinde bulunan transit bir ülke durumundayken bugün ise mültecilerin son durağı durumundadır. Çok sayıda mülteciyi misafir etmeye çalışan ülkemiz birçok sorunla yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Bu sorunların başında eğitim gelmektedir. Millî Eğitim Bakanlığının en önemli sorumluluk alanları arasında mültecilere Türkçe öğretmek gelmektedir. Bu süreçte Türkçe ve sınıf öğretmenleri büyük sorumluluklar üstlenmektedir. Ancak öğretmenlerin büyük çoğunluğu daha önce Türkçenin ikinci/yabancı dil olarak öğretimi konusunda herhangi bir eğitim almadıkları için birtakım sorunlar yaşamaktadır. Söz konusu sorunlarla mücadelede en büyük yardımcı unsur ise öğretmenlerin motivasyonudur. Çalışmanın temel konusu mülteci öğrencilere Türkçe öğreten öğretmenlerin motivasyonları üzerinedir. Verilerin toplanması ve analizi bakımından nitel araştırma desenine sahip olan çalışmada Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF iş birliğinde düzenlenen “Kapsayıcı Eğitim Bağlamında Türkçenin İkinci Dil Olarak Öğretilmesine Yönelik Öğretmen Kapasitesinin Güçlendirilmesi Programı”na katılan 94 öğretmen araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre öğretmenlerin verdiği cevaplar beş kategori ve on altı alt kategoriden oluşmaktadır. Öğretmen görüşlerine göre; öğretmenlerin motivasyonunu arttıracak en önemli başlık “Mesleki Yeterlik”tir. Motivasyonu artırıcı ikinci en önemli başlık ise “Kariyere Katkı”dır. “Ödüllendirme” ve “Maaş Artışı”ndan sonra öğretmenlerin motivasyonunu en az arttıracak unsurlar “Materyal Desteği” başlığı altında görülmektedir. Türkçe öğretme sürecinin başrolünde yer alan öğretmenlerin motivasyonlarının yüksek olması öğrenme sürecine etki edecek başlıca unsurlardandır. Bu noktada öğretmenlerin motivasyonları ile ilgili görüşlerinin dikkate alınarak eğitim sisteminde düzenlemeler yapılması öğrenme-öğretme sürecinin verimliliğini yakından etkileyecektir.

Anahtar kelimeler: Mülteci, motivasyon, ikinci dil olarak Türkçe öğretimi

¹ Hacettepe Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun E-35853172-000-00001796193 sayılı yazısı ile araştırma için gerekli olan etik kurul izni alınmıştır.

² Dr., Anadolu Üniversitesi, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (Eskişehir, Türkiye), muratsturker@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2037-8508 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 26.09.2021-kabul tarihi: 20.10.2021; DOI: 10.29000/rumelide.1012455]

³ Dr.; Hacettepe Üniversitesi, Türkçe ve Yabancı Dil Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, (Ankara, Türkiye), huseyingocmenler10@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2904-0383

An investigation of the motivations of teachers who teach Turkish to refugee students

Abstract

While Turkey, which has become a refugee country with the migrations in recent years, was a transit country on migration routes in previous years, it is the last stop for refugees. Turkey, which is trying to accommodate a large number of refugees, has to face many problems. Education is one of these main problems. Among the most important responsibilities of the Ministry of National Education is to teach Turkish to refugees. In this process, Turkish and classroom teachers take great responsibilities. However, the vast majority of teachers have experienced some difficulties because they have not received any education about teaching Turkish as a second/foreign language before. The biggest help in handling these problems is the motivation of the teachers. The study mainly focuses on the motivations of teachers who teach Turkish to refugees. The sample of the research is 94 teachers who participated in the "Strengthening Teacher Capacity for Teaching Turkish as a Second Language in the Context of Inclusive Education" organized in cooperation with the Ministry of National Education and UNICEF. The data obtained from semi-structured interviews with teachers were examined using content analysis method. According to the results of the study; the answers of the teachers were grouped under five categories and sixteen subcategories. The teachers think that the most important factor that will increase the motivation of teachers is "Professional Competence". "Contribution to Career" is the second most important factor that increases motivation. In addition to "Rewarding" and "Salary Increase", the least important elements that increase the motivation of teachers are seen under the category "Material Support". The highly motivated teachers who take the leading role in Turkish teaching process are one of the main factors that will increase the quality of the learning process. At this point, strengthening the education system by taking into account the teachers' opinions about their motivations will closely affect the efficiency of the learning and teaching process.

Keywords: Refugee, motivation, teaching Turkish as a second language

Giriş

Türkiye, son yıllarda yaşanan göç ve mülteci akınları ile bir göçmen ülkesine dönüşmüş durumdadır. Yakın coğrafyalarda yaşanan olumsuz gelişmeler, Türkiye'nin bu konuda sorumluluk almasını gerekli kılmıştır. Şüphesiz bu süreçte yaşanan insani dramalara kayıtsız kalınmazdı. Çalışmanın hedefi ve kapsamı göçmenler/mülteciler ile ilgili yaşananları politik, güncel siyasi değerlendirmelerle ele almak değildir. Çalışmanın ana gayesi oldukça yüksek rakamlara ulaşmış mülteci sayısının ortaya çıkardığı sorunları eğitim boyutu açısından incelemektir. Bu noktada yaşanan sorunlar kendi dinamikleri içinde ve uzun vadeli bir bakış açısı ile değerlendirilmelidir. Süreç açısından en önemli sorumluluk Millî Eğitim Bakanlığına düşmektedir. Bugün çözülebilecek durumda olan birtakım sorunlar için kalıcı ve gerçekçi çözümler üretilmemesi durumunda, yakın gelecekte çözümü imkânsız hale gelebilecektir. Dolayısıyla günlük ve geçici çözümlerden ziyade uzun vadeli ve kalıcı çözümler üretilmesi gereklidir.

Günümüzde mülteci olarak değerlendirilebilecek 3.710.532⁴ geçici koruma altında kişi Türkiye'de yaşamını sürdürmektedir. 1.247.749⁵ kişi de ikamet izni ile Türkiye'de bulunmaktadır. Bu kişilerin

⁴ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (13.09.2021 tarihi itibarı ile)

⁵ <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> (13.09.2021 tarihi itibarı ile)

çocukları Bakanlığa bağlı okullarda öğrenim görmektedir. Mülteci öğrencilerin çoğunluğunu Suriyeli çocuklar oluşturmaktadır. Bugün ülkemizdeki 0-18 yaş arasındaki Suriyeli çocuk sayısı 1.702.784'dür⁶. Bu rakamlar bir ülkede yaşayan mülteci ve öğrenci sayısı bakımından son derece yüksek rakamlardır.

Mültecilerin birçok problemi bulunmakla birlikte bunların başında eğitimle ilgili sorunlar gelmektedir. Genel olarak çalışmalar, mülteci/göçmen öğrencilerin eğitim süreçlerinde yaşadığı sorunlar üzerine odaklanmıştır. Alan yazındaki çalışmalarda sorunların çözümünde öğretmenlere yönelik çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Etkili ve kalıcı çözümler üretilmesinde, anahtar konumda bulunan öğretmenlerin yaşadığı süreçlerin göz ardı edilmesi bir çelişki olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmacılar, bu durumun farkına vararak öğretmenlerin merkezde olduğu bir araştırma planlamışlardır. Böylelikle çalışmada, mülteci öğrencilerin doğrudan muhatabı olan öğretmenler çalışmanın odak noktası haline getirilmiştir.

Çalışmanın merkezinde yer alan bazı kavramların açıklanması/tanımlanması gerekmektedir. Bu kavramların başında mülteci kavramı gelmektedir. Mülteci, "İrki, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanmak isteyen kişidir." şeklinde tanımlanmaktadır (IOM, 2009: 65). Mülteci ve göçmen kavramları zaman zaman karıştırılabilmekte ve birbirinin yerine kullanılabilir. Uluslararası göç örgütüne göre göçmen ise; "Bireyin göç etme kararını zorlayıcı dış faktörlerin müdahâlesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve 'kişisel uygunluk' sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar. Maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek, kendilerine ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla bir ülkeye veya başka bir bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri göçmen olarak tanımlanmaktadır." (IOM, 2009: 37).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na (2013) göre mülteci çocuklar on sekiz yaşına kadar ilk ve ortaöğretim kurumlarından eğitim alma hakkına sahiptirler. Türkiye bu kanun çerçevesinde mülteci öğrencilere eğitim-öğretim hizmeti vermektedir. Bugün Millî Eğitime Bakanlığı'na bağlı okullarda çok sayıda mülteci, göçmen, sığınmacı, geçici koruma altındaki çocuk öğrenim görmektedir. Bu çocukların birçoğu okula başladığında çok sayıda problemle karşılaşmaktadır. Problemlerin başında Türkçe bilmeme gelmektedir. Bu sebeple Türkçe ve Sınıf öğretmenleri başta olmak üzere birçok öğretmene hizmet içi eğitimler verilmektedir. Böylelikle mülteci öğrencilerin önündeki en büyük engel olan dil sorununa çözüm bulunmaya çalışılmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı 2013 yılından bu yana mülteci öğrencilere yönelik birçok çalışma yürütmektedir. Öğrenci sayısının büyüklüğü, daha önce bu konuda bir tecrübeye sahip olunmaması, Suriyeli nüfusun ülkesine döneceğinin düşünülmesi gibi birçok etmen yapılan çalışmaların daha ağır ilerlemesine sebep olmuştur. Ancak Suriyelilerin geçici olmadığı anlaşıldığında, bu konuda yürütülen politikalarda bir değişikliğe gidilmiştir. Bu açıdan Suriyeli nüfusun uzun vadede entegrasyonun kolaylaştırılması ve hızlandırılması gerekmiştir. Buradaki anahtar rol ise eğitime düşmektedir. Bu çerçevede Bakanlığa bağlı birçok öğretmene hizmet içi eğitimler verilirken, Bakanlık dışından birçok öğretmen de farklı projeler yoluyla istihdam edilmiştir. Ancak alan yazın tarandığında mültecilere Türkçe öğreten öğretmenlerin yaşadığı sorunlara yönelik çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Halbuki öğretmenler, öğrencilerin elde ettiği eğitimin niteliğinin belirlenmesinde en önemli faktör olarak değerlendirilmektedir (Unesco, 2006).

⁶ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (02.12.2020 tarihi itibarı ile)

Mülteci öğrencilerin okula taşıdıkları özel zorluklarla ve gereksinimlerle başa çıkmak durumunda olan öğretmenler mülteci öğrenciler ile nasıl iletişim kuracaklarını ve mülteci öğrencilere nasıl davranacaklarını bilememektedirler (Karaca ve Doğan, 2014).

Mülteci öğrencilerin yaşadığı sorunlar birçok farklı başlık altında değerlendirilmiştir. En önemli sorun olarak dil öğreniminde yaşanan problemler dikkat çekmektedir. Diğer taraftan öğretmen eğitimi ve niteliği, ders materyalleri eksikliği ve niteliği, okul-aile iş birliği iletişimindeki sıkıntılar, öğrencilerde görülen davranış bozuklukları, ayrıştırılmış okul ve sınıflarda eğitimin yürütülmesi, öğretmenlerin öz yeterliklerini olumsuz değerlendirmesi gibi birçok sorun sıralanmaktadır (Abay ve Güllüpnar, 2016; Alıymaz, 2018; Bulut, Soysal ve Gülçiçek, 2018; Coşkun ve Emin, 2016; Erdem, 2017; İşigüzel ve Baldık, 2019; Küçüksüleymanoğlu ve Kurt, 2020; Levent ve Çayak, 2017; Sarıtaş, Şahin ve Çatalbaş, 2016).

Türker ve Göçmenler (2020: 4565), Suriyeli çocukların eğitiminde yaşanan sorunları şöyle tespit etmişlerdir: “Türkçe öğretimi/öğrenimi ile ilgili sorunlar üst başlık olarak değerlendirildiğinde; öğretmen yeterlikleri, ders programı eksikliği, ders materyallerinin eksikliği ve niteliği, hizmet içi eğitimlerdeki sorunlar alt başlık olarak sıralanabilir. İkinci önemli sorun öğrencilerin okula kayıt, devam ve uyumu ile ilgili yaşanmaktadır. Bu sorunla ilgili olarak öğrencilerin davranış bozukluğu önemli bir alt başlık olarak ele alınmak durumundadır. Üçüncü sorun alanı olarak okul-aile ve öğretmen-aile arasında sağlıklı yürütülemeyen ilişki gelmektedir. Özellikle dil engelinin bu alandaki sorunun kaynağı olduğu söylenebilir. Dördüncü sorun olarak da okullarda ve sınıflarda görülen fiziksel sınırlılıklar belirtilmektedir.”

Mülteci öğrenciler okula başlarken öncelikle Türkçe öğrenmekte, belli bir dil yeterliliğine ulaştıktan sonra kendi yaş gruplarına göre karma olarak sınıflara dağıtılmaktadır. Bu süreçte ağırlıklı olarak Türkçe ve Sınıf öğretmenleri görev almaktadır. Ancak bu öğretmenler öğrenim süreçlerinde Türkçeyi yabancı/ikinci dil olarak öğretmek üzere eğitim almamışlardır. Diğer taraftan çocukların savaş mağduru olmaları, ekonomik zorluklar, psikolojik problemler, kültür farklılıkları gibi birçok sorunla karşılaşan öğretmenler için başta Türkçe öğretimi üzerinde olmak üzere yol gösterici rehberlik çalışmaları da sınırlı şekilde yürütülmüştür. Belli bir süre sonra birçok problemle aynı anda mücadele etmeye çalışan öğretmenler için zorlu bir süreç başlamaktadır.

Çalışmanın hedefleri arasında öğretmenlerin bu süreçte motivasyonlarını düşüren veya arttıran unsurların neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Öğretmen motivasyonu eğitim öğretim sürecinde oldukça etkili ve önemlidir. Çünkü öğretmenlerin motivasyonlarının yüksek ya da düşük olması dil öğretim sürecini doğrudan etkilemektedir. Özellikle öğretmenlerde yaşanan tükenmişlik sendromu eğitim öğretim sürecinin kalitesini yakından etkilemektedir.

Öğretmenler açısından mülteci öğrencilerle çalışma, diğer akranlarına göre çok daha zordur. Alan yazında da bu durum; kültürel olarak farklı öğrencilerle çalışmak öğretmenlerin kişisel, profesyonel ve günlük hayatını etkiler ve tükenmişliğe neden olur (Tatar ve Horenczyk, 2003) şeklinde ifade edilmektedir.

Mülteci öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara uyum sağlayabilmeleri, yaşadıkları travmaların üstesinden gelebilmeleri, öğretmenlerinin yaklaşımları ve tutumları ile yakından alakalı (Dressler ve Gereluk, 2017; akt. Ergen ve Şahin, 2019) olmasının yanında, temel bilgi ve becerilerin öğrenildiği, karmaşık öğrenmelerin alt yapısının oluşturulduğu ilkökul döneminde, büyük psikolojik problemler

yaşamış mülteci öğrencilerin hayata tutunabilmeleri, yaşadıkları ülkeye sevgi besleyebilmeleri de sınıf öğretmenlerinin tutumları ile ilişkilidir (Rubinstein-Avila, 2017; akt. Ergen ve Şahin, 2019).

Dil öğretim sürecinde öğretmen motivasyonunun önemli olduğunu tekrar vurgulamak gerekir. Motivasyon kavramı tanımlanacak olursa; insanı harekete geçiren ve hareketinin yönünü belirleyen; düşünce, inanç, umut, arzu gibi duyguları belirleyen diğer yandan ihtiyaç ve korkularını etkileyen temel bir olgu olarak tanımlamak mümkündür (Örücü ve Kambur, 2008).

Öğretmen motivasyonu, eğitim-öğretim süreçlerinin önemli bileşenlerinden birini oluşturmakta, öğretim sürecini yakından ilgilendirmektedir. Bu alanda yapılan bir çalışmada PICTES öğretmenlerinin orta düzeyde duygusal tükenme, yüksek düzeyde duyarsızlaşma ile düşük düzeyde kişisel başarıya sahip olduğu görülmektedir (Küçüksüleymanoğlu ve Kurt, 2020: 32). Burada ortaya çıkan sonuçlar süreç açısından tehlikeli bir durumun oluştuğunu göstermektedir.

Küçüksüleymanoğlu ve Kurt (2020: 32), mülteci öğrencilere Türkçe öğreten öğretmenlerdeki tükenmişlik duygusunun nedenlerini 4 başlık altında ortaya koymuştur:

1. Belirsizlik ve gelecek kaygısı,
2. Yönetici ve meslektaşların tutumu,
3. Öğretim süresi,
4. Sınıf içi ortam.

Mülteci öğrencilerin dil öğrenim süreçlerinin daha nitelikli hale getirilebilmesi için öğretmen motivasyonunun artırılması bir zorunluluktur. Bu kapsamda öğretmenlerin kendi motivasyonları ile ilgili değerlendirmeleri çalışmada incelenmiş ve önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

Yöntem

Araştırma deseni

Mülteci öğrencilere Türkçenin öğretimine yönelik hizmet veren öğretmenlerin motivasyonlarının incelendiği bu çalışma, verilerin toplanması ve analizi bakımından nitel araştırma desenine sahiptir. Nitel araştırmalar, “Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma türü.” olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 39). Çalışmada yanıt aranan araştırma sorusu ise şu şekildedir:

- Türkçeyi ikinci/yabancı dil olarak öğreten öğretmenlerin motivasyonunu arttırmak için neler yapılabilir?

Evren ve örneklem

Araştırmanın evreni, Türkiye'nin çeşitli illerinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ilk ve orta dereceli okullarda görev yapan Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenleri, Türkçe öğretmenleri ve Sınıf öğretmenleridir. Araştırmanın örneklemini ise, araştırma problemi hakkında bilgi edinmek için konuya hâkim bireylerin araştırmacı tarafından maksatlı bir biçimde seçildiği amaçlı örnekleme yöntemi (Merriam, 2013) ile belirlenmiştir. Bu doğrultuda, Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF iş birliğinde düzenlenen “Kapsayıcı Eğitim Bağlamında Türkçenin İkinci Dil Olarak Öğretilmesine Yönelik Öğretmen

Kapasitesinin Güçlendirilmesi Programı'na katılan 94 öğretmen araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Örnekleme oluşturan öğretmenlere ilişkin demografik bilgiler Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Araştırma grubunun demografik özellikleri

Değişken	Özellikler	N	%
Bölge	Marmara	16	17
	Ege	17	18.1
	Akdeniz	21	22.3
	Karadeniz	1	1.1
	İç Anadolu	20	20
	Doğu Anadolu	1	1.1
	Güneydoğu Anadolu	18	19.1
Alan	Türkçe Öğretmenliği	26	27.7
	Türk Dili ve Edebiyatı	26	27.6
	Sınıf Öğretmenliği	42	44.7
Deneyim	1 yıla kadar	1	1.1
	1-3 yıl	18	19.1
	4-6 yıl	15	16
	7-9 yıl	10	10.6
	10-12 yıl	14	14.9
	13 yıl ve üzeri	36	38.3
YTÖ Deneyim	1 yıla kadar	32	34
	1-3 yıl	42	44.7
	4-6 yıl	16	17
	7-9 yıl	4	4.3
YTÖ Eğitim	Yok	34	36.2
	Hizmet içi Eğitim	18	19.1
	Proje	18	19.1
	Sertifika	17	18.1
	Yüksek Lisans	7	7.4

Tablo 1'de katılımcıların ağırlıklı olarak Türkiye'nin 5 farklı bölgesinde görev yapan Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı ve çoğunlukla sınıf öğretmenleri olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin %79.8'i en az 4 yıl öğretmenlik mesleği deneyimine sahipken yabancılara Türkçe öğretimi alanında 4 yıldan fazla deneyime sahip olan öğretmenlerin oranı %21,3'tür. Öğretmenlerden %36.2'si yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ile ilgili herhangi bir eğitim almamışken %19.1'i hizmet içi eğitimlere katılmış, aynı oranda öğretmen ulusal ve uluslararası projeler kapsamında eğitici eğitimlerine katılmıştır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sertifikasına sahip öğretmenlerin oranı ise %18.1, bu alanda yüksek lisans eğitimi alanların oranı ise %7.4'tür.

Verilerin toplanması

Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Görüşme formunda katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin 5 soru (il, alan, öğretmenlik deneyimi, yabancılara Türkçe öğretimi deneyimi, yabancılara Türkçe öğretimine yönelik eğitim durumu), araştırma sorusuna yanıt bulabilmek amacıyla açık uçlu bir soru yer almaktadır. Soruların geçerliği ve anlaşılabilirliği için uzman görüşü alınmış ve Türkçeyi yabancı dil olarak öğreten üç öğretmenle pilot uygulama yapılmıştır. Uzman görüşü ve pilot uygulama sonucunda gerekli düzenlemeler yapılarak görüşme formuna son şekli verilmiştir. Öğretmenlerin Türkçenin ikinci/yabancı dil olarak öğretimine yönelik hizmet içi eğitimlerle ilgili görüşlerini almak amacıyla görüşme formunda şu soruya yer verilmiştir:

- Türkçeyi ikinci/yabancı dil olarak öğreten öğretmenlerin motivasyonunu arttırmak için neler yapılabilir?

Verilerin çözümlenmesi

Çalışmaya katılan öğretmenlerin demografik bilgilerine ilişkin veriler SPSS 22.0 (Statistical Package for the Social Sciences) programı kullanılarak analiz edilmiş, araştırma sorusu bağlamında sorulan açık uçlu sorunun analizinde ise nitel veri analizi yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Nitel verileri çözümlemek için görüşme formu ile elde edilen veriler üzerinde kodlamalar yapılmış, ardından veriler bağımsız bir alan uzmanı tarafından tekrar analiz edilmiştir. Elde edilen kodlamalar üzerinde Miles ve Huberman (1994: 64) formülü (Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) kullanılarak güvenilirlik hesaplaması yapılmış ve araştırmanın %79 oranında güvenilir olduğu anlaşılmıştır. Kodlayıcılar arası güvenilirliğin %70 ve üzerinde olduğu araştırmalar güvenilir kabul edilmektedir (Miles & Huberman, 1994, s. 64). Kodlar belirlendikten sonra birbiri ile ilişkili olan veriler tespit edilerek temalar ve alt temalar altında gruplandırılmıştır. Araştırmanın inandırıcılığı katılımcı teyidi ile sağlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 277). Kodlama ve gruplama işleminin ardından veriler üzerinde frekans ve yüzde hesaplamaları yapılarak veriler yorumlanmıştır.

Bulgular

"Kapsayıcı Eğitim Bağlamında Türkçe'nin İkinci Dil Olarak Öğretilmesine Yönelik Öğretmen Kapasitesinin Güçlendirilmesi Programı" çalışmaları kapsamında verilen hizmet içi eğitimlere katılan Türkçe ve sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin incelendiği bu nitel çalışmanın verileri ilgili alan yazın taraması sonucunda araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

1. Türkçeyi ikinci/yabancı dil olarak öğreten öğretmenlerin motivasyonunu arttırmak için neler yapılabilir?

Sınıflarında bulunan Suriyeli öğrencilere Türkçe öğreten öğretmenlerin motivasyonunu arttırmak için neler yapılabileceği çalışmada yanıt aranan sorulardan biridir. Öğretmenlerin görüşme formunda ilgili soruya verdikleri cevaplara ilişkin veriler ayrı tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 2. Mesleki gelişimin desteklenmesine ilişkin görüşler

Ana Tema	Alt Tema	f	%
Mesleki yeterlik (N=40)	Eğitimlerin tekrarlanması	21	17.4
	Lisansüstü eğitime teşvik	6	5
	Uzmanlaşma	6	5
	Geri bildirim	5	4.1
	Yurt dışı görevlendirme	2	1.7

Tablo 2’de, öğretmenlerin “Türkçeyi ikinci/yabancı dil olarak öğreten öğretmenlerin motivasyonunu arttırmak için neler yapılabilir?” sorusuna verdiği cevapların 7 tema altında toplandığı görülmektedir. Konu ile ilgili olarak birçok öğretmenin önerisi mesleki gelişimlerinin desteklenmesi yönündedir. Eğitime gönül vermiş insanların maddi kaygısının olmaması gerektiğini ve mesleki açıdan kendilerini geliştirecek her türlü eğitime açık olmaları gerektiğini ifade eden öğretmenler hizmet içi eğitimlerin belli aralıklarla çok yönlü olarak devam etmesi yönünde görüş bildirmişlerdir. Eğitimlere katılan öğretmenlere Türkçenin ikinci/yabancı dil olarak öğretimi alanında uzmanlık verilmesi ve bu öğretmenlerin lisansüstü eğitim almaları konusunda teşvik edilmelerinin mesleki gelişim bağlamında motivasyonu artıracığı düşünülmektedir. Eğitimlere katılan ve Türkçeyi ikinci/yabancı dil olarak öğreten öğretmenlerden geri bildirim alınması, seminer ve konferanslar düzenleyerek öğretmenlere bilgi ve deneyimlerini paylaşma olanağı sağlanması bakanlık tarafından yapılabilecekler olarak ifade edilmiştir. Eğitimlere katılan öğretmenlere yurt dışı görevlerde öncelik tanınması da öneriler arasındadır.

Tablo 3. Kariyere katkı yapılmasına ilişkin görüşler

Ana Tema	Alt Tema	f	%
Kariyere katkı (N=35)	Kıdem artışı	27	22.3
	Hizmet puanı artışı	8	6.6

Mesleki gelişimin desteklenmesinin yanında kıdem artışı veya hizmet puanı artışı gibi kariyer noktasında yapılacak katkıların motivasyonu artırıcı etkisi olduğu 35 öğretmen tarafından dile getirilmiştir.

Tablo 4. Ödüllendirmeye ilişkin görüşler

Ana Tema	Alt Tema	f	%
Ödüllendirme (N=21)	Gönüllülük ve fedakârlık	7	5.8
	Taltif	7	5.8
	Sertifika/Başarı belgesi	4	3.3
	Ek görevlerden muafiyet	3	2.5

Öğretmenlik mesleğinin gönüllülük esasına dayandığını ve fedakârlık gerektirdiğini, bunun dışında maddi teşvik noktasında atılacak adımların gereksiz olduğunu savunan öğretmenlerin olduğu da görülmektedir. Bazı öğretmenler Türkçeyi ikinci/yabancı dil olarak öğretenlerin uzman öğretmen statüsüne alınarak bu öğretmenlere eğitici eğitimlerinde görev verilebileceğini, bazı öğretmenler ise sertifika veya başarı belgesi verilerek öğretmenlerin ödüllendirilebileceğini dile getirmiştir. Maddi teşvik beklentisi olmayan öğretmenlerden bazıları ise hafta içi veya hafta sonu destek kursları ve idari görevler gibi ek görevlerden muaf tutulmanın motivasyon açısından olumlu ve yeterli olacağını ifade etmiştir.

Tablo 5. Maaş artışı yapılmasına ilişkin görüşler

Ana Tema	Alt Tema	f	%
Maaş artışı (N=17)	Ek ders ücret artışı	8	6.6
	Mesai dışı ek ücretlendirme	5	4.1
	İş yükü/performans ile orantılı maaş	4	3.3

Öte yandan Türkçenin ikinci/yabancı dil olarak öğretimi diğer konu alanlarının öğretiminden daha fazla özveri ve zaman gerektiren bir iş olduğundan ek ders ücretlerinin artırılması, mesai saati dışındaki eğitimler için ek ücretlendirme yapılması veya sınıftaki Suriyeli öğrenci sayısına bağlı olarak iş yükü ile orantılı maaş ödenmesi şeklinde yapılacak maddi düzenlemelerin de motivasyonu artıracığı görüşünde olan öğretmenler olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Materyal desteği verilmesine ilişkin görüşler

Ana Tema	Alt Tema	f	%
Materyal desteği (N=8)	Öğretim materyali	5	4.1
	Teknolojik altyapı	3	2.5

Bakanlık tarafından, Suriyelilere Türkçe öğreten öğretmenlerin ödüllendirilmesi ve hizmet içi eğitimlerde başarı gösterenlere sertifika veya başarı belgesi verilmesinin yanı sıra öğretmenlere materyal ve teknolojik altyapı desteği sağlanmasının da motivasyonu artırıcı unsurlar olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.

Sonuç ve öneriler

Çalışmanın sonuçlarına göre; öğretmenlerin verdiği cevaplar beş başlık etrafında kümelenmiştir. Bu başlıklar; “Mesleki Yeterlik”, “Kariyere Katkı”, “Ödüllendirme”, “Maaş Artışı” ve “Materyal Desteği” olarak sıralanmıştır. Öğretmenlerin motivasyonunu arttıracak en önemli başlık %33,2 ile “Mesleki Yeterlik”tir. Ardından %28,9 ile “Kariyere Katkı”, %17,4 ile “Ödüllendirme”, %14 ile “Maaş Artışı” takip etmektedir. Öğretmenlerin motivasyonunu en az arttıracak başlık ise %6,6 ile “Materyal Desteği” başlığında görülmektedir.

Öğretmenlerin motivasyonunu en fazla “Mesleki Yeterlik” etkilemektedir. Öğretmenler, mesleki yeterliklerinde belli bir doyuma ulaştıklarında motivasyonları artmakta, aksi halde alanları ile ilgili yetersizlik hissine kapıldıklarında ise motivasyonları hızla düşmektedir. Alanları ile ilgili özellikle hizmet içi eğitimler öğretmenlerin motivasyonlarını en fazla yükselten unsur olarak dikkat çekmektedir.

Hizmet içi eğitimin önemine dair birçok bilimsel çalışma ile karşılaşmak mümkündür. Hizmet içi eğitim; eğitimde amaçlanan niteliklerin öğrencilere kazandırılması için gerekli bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıklar ile bilimsel ve sosyo-ekonomik gerçekler ışığında eksikliği kanıtlanan mesleki bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıkların öğretmenlere kazandırılmasını hedefleyen süreçlerin bütünü olarak tanımlanmaktadır (Budak, 1998). Hizmet içi eğitim, öğretmenlerin niteliklerini yükseltme ve kendi potansiyellerini tam olarak kullanma becerisi kazanmaları açısından önemli bir süreç (Seferoğlu, 2004) olarak görülmektedir. Bu bağlamda öğretmenlere hizmet içi eğitimler sunulması öğretmenlerin yeterliklerinin artırılması ve dolayısıyla motivasyonları açısından son derece büyük bir önem arz etmektedir.

Hizmet içi eğitimin yanı sıra öğretmenlerin alanları ile ilgili uzmanlaşmaları, özellikle lisansüstü eğitim almaları konusunda teşvik edilmeleri, bu konuda fırsatlar oluşturulması öğretmenler açısından oldukça olumlu değerlendirilen konular arasında yer almaktadır. Öğretmenlik kariyerine katkı olarak düşünülebilecek, kıdem ve hizmet puanı artışı gibi konular öğretmenler tarafından motivasyon artırıcı konular arasında öncelikli olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda mülteci öğrencilere Türkçe öğreten öğretmenlere yönelik ek olarak birtakım adımların atılması öğretmenlerin motivasyonunu arttırmada önemli rol oynayacaktır.

Öğretmenlerin motivasyonlarının artmasında ya da düşmesinde önemli konular arasında ödüllendirme ve maaş artışı da bulunmaktadır. Öğretmenler yaptıkları hizmetin zorluğu gereği daha somut adımlar ve karşılıklar beklemektedir. Bu kapsamda yapılacak ödüllendirmeler ve maaş artışları veya ilave destekler öğretmenlerin motivasyonunu olumlu yönde etkileyecektir. Ancak söz konusu bu unsurlar öğretmenler tarafından motivasyonlarını öncelikle etkileyen unsurlar bakımından ilk sıralarda değerlendirilmemiştir. Bu durum öğretmen motivasyonunda manevi unsurların, maddi unsurlardan daha önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Mülteci öğrencilere Türkçe öğretiminde sıklıkla karşılaşılan problem arasında alandaki materyallerin sınırlı olduğu ve nitelik bakımından birtakım sorunların olduğu ifade edilmiştir. Bu durum öğretmenlerin motivasyonunu etkileyen unsurlar arasında sayılmıştır. Dolayısıyla mülteci öğrenciler açısından zengin ve nitelikli materyal üretimi öğretmenlerin derslerdeki motivasyonunu da arttıracak ve daha verimli bir ders ortamı oluşmasını destekleyecektir.

Türkçe öğretme sürecinin başrolünde yer alan öğretmenlerin motivasyonlarının yüksek ya da düşük olması öğrenme sürecini doğrudan etkilemektedir. Unutulmamalıdır ki dil öğretimi, ağırlıklı olarak öğrenci ile öğretmen arasında güçlü ve etkili bir etkileşim sonucu meydana gelir. Sorun ve çözümlerin sadece öğrenci boyutu ile değerlendirilmesi meselenin büyük ölçüde eksik kalmasına yol açar. Bu açıdan öğrencilerin öğrenme sürecinde yaşadıkları sorunlar kadar, öğretmenlerin süreç içindeki duruları da önem arz etmektedir. Motivasyon öğretmenler açısından en önemli bileşenlerden birisidir. Çalışma ile öğretmenlerin Türkçe öğretimi sürecinde motivasyonlarının öğrenmeyi ne denli etkileyeceği ortaya konmaya çalışılmıştır. Öğrenme sürecinin daha verimli hale getirilmesinde öğretmenlerin motivasyonlarının artırılması kaçınılmaz bir gerçekliktir. Araştırmada ortaya çıkan bulgular bu perspektifle değerlendirilerek öğretmenlerin motivasyonlarını artırıcı/destekleyici adımlar atılmalıdır. Bu noktada öğretmenlerin motivasyonları ile ilgili görüşlerinin dikkate alınarak düzenleme yapılması eğitim-öğretim sürecinin verimliliğini yakından etkileyecektir.

Kaynakça

- Budak, Y. (1998). Eğitimde toplam kalite yönetimi açısından öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim ihtiyaçları ve programlarına bir yaklaşım. *Milli Eğitim Dergisi*, 140, 35-38.
- Ergen, H. & Şahin, E. (2019). Sınıf öğretmenlerinin Suriyeli öğrencilerin eğitimi ile ilgili yaşadıkları problemler. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(44), 377-405.
- International Organization for Migration (IOM) (2009). Göç terimleri sözlüğü. Uluslararası Göç Örgütü.
- Karaca, S. & Doğan, U. (2014). Suriyeli göçmenlerin sorunları çalıştayı sonuç raporu. Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme ve Uygulama Araştırma Merkezi, Mersin.
- Küçüksüleymanoğlu, R. & Kurt, A. (2020). Suriyeli öğrenciler İçin görevlendirilen PICTES öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri: Bursa örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 24-45. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sakaefd/issue/56009/608360>
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. Çev. Ed. Sellahattin Turan). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage Publications.
- Sağlam, H. I. & Kanbur, N. I. (2017). Sınıf öğretmenlerinin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 7(2), 310-323.
- Seferoğlu, S. S. (2004). Öğretmenlerin hizmet içi eğitiminde yeni yaklaşımlar. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 83-95.
- Taştekin, E., Bozkurt Yükçü, Ş., Izoğlu, A., Güngör, I., Işık Uslu, E. A. & Demircioğlu, H. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin çokkültürlü eğitime yönelik tutumlarının ve algılarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 1-20.
- Tatar, M., & Horenczyk, G. (2003). Diversity-related burnout among teachers. *Teaching and teacher education*, 19, 397-408.
- Türker, M. S. & Göçmenler, H. (2020). Suriyeli öğrencilere Türkçenin ikinci/yabancı dil olarak öğretiminde yaşanan sorunların öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmesi. *Turkish Studies - Education*, 15(6), 4549-4568. <https://dx.doi.org/10.47423/TurkishStudies.46107>
- UNESCO (2006). "Teacher motivation, ompensation and working conditions. Guidebook for planning education emergencies and reconstruction". International Instute For Educational Plannig, Chapter 16, Paris.
- Yıldırım, A. & Simsek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.